

УДК 378.147/.16

**НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК, ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ**

Филенко Б.М., Городинська О.Ю., Ройко Н.В., Старченко І.І.,
Совгиря С.М., Бабенко В.І.

Полтавський державний медичний університет, Полтава, Україна

***Анотація.** Зміст освіти докладно розкривається у навчальній літературі, що використовується для підготовки здобувачів вищої освіти. Від якості навчальної літератури залежить результативність навчання. Відмінною особливістю навчальних посібників є те, що в них навчальний матеріал подається у більш розширеному плані, значною мірою доповнює та розширює матеріал підручника новітніми відомостями, відомостями довідкового характеру, що сприяє збагаченню, поглибленню та кращому засвоєнню знань.*

***Ключові слова:** посібник, зміст навчання, освітня компонента, самопідготовка.*

***Abstract.** The content of education is disclosed in detail in the educational literature used to prepare students of higher education. The effectiveness of training depends on the quality of educational literature. A distinctive feature of the manual is that they present the educational material in a more extended plan, to a large extent complement and expand the textbook material with the latest information, information of a reference nature, which contributes to the enrichment, deepening and better assimilation of knowledge.*

***Key words:** manual, study content, educational component, self-training.*

Вступ. Безперервний розвиток освіти і медицини супроводжується розробкою та виданням різноманітної навчальної літератури як на

державному, так і на регіональному рівнях у межах окремих навчальних закладів.

До навчальної літератури належать підручники, навчальні посібники, тексти лекцій, навчально-методичні посібники, довідники та інші друковані матеріали, що використовуються для підготовки учнів та студентів на різних рівнях вищої освіти. Навчальна література є найважливішим елементом методичного забезпечення навчального процесу.

Навчальний посібник, поряд із підручником, є різновидом навчальної літератури, що розглядається як додаток до підручника. Навчальний посібник охоплює не всю дисципліну, а лише частину (кілька розділів) навчальної програми. На відміну від підручника, посібник може включати не тільки апробовані, загальновизнані знання та положення, а й різні думки щодо тієї чи іншої проблеми. У разі, коли у освітньо-професійну програму вводиться нова дисципліна або у навчальну програму вводяться нові теми, то спочатку організовується випуск навчального посібника, а підручник, зазвичай, створюється з урахуванням апробованого посібника. Навчальний посібник слід розглядати як джерело навчальної інформації та засіб навчання, який доповнює підручник та сприяє розширенню, поглибленню та кращому засвоєнню знань. Отже, навчальний посібник – це засіб навчання, джерело навчальної інформації та вид навчальної літератури, що доповнює підручник. Навчальний посібник призначений для отримання додаткових знань з поданих тем з метою більш глибокого самостійного вивчення предмета конкретної навчальної дисципліни [1, 2, 3].

Удосконалення вимог до створення новітньої навчальної літератури для здобувачів вищої освіти є актуальним і повинно базуватись на чітких стандартах та критеріях видання навчальної літератури.

Основна частина. Зважаючи на те, що на самостійну роботу відводиться значна частина часу під час навчання майбутнього медичного працівника, при розробці навчального посібника це обов'язково потрібно

враховувати. Сучасна навчальна література повинна бути структурована таким чином, щоб покращити самопідготовку, а саме містити теоретичний матеріал, схеми, графи логічних структур, таблиці та інші компоненти. Це сприятиме узагальненню знань з вивченого і нового матеріалу на різних рівнях [1].

Методична структура сучасного навчального посібника має втілювати принципи студентоцентризму для того, щоб розглянути здобувача освіти як творчу, активну особистість. Навчальний посібник може сприяти підвищенню якості освіти лише в тому випадку, якщо він направлений не лише і не тільки на засвоєння конкретних знань, а також на формування різних компетенцій і на інтелектуальний розвиток студента [4].

Успішність навчання залежить також і від того, наскільки навчальний посібник відповідає потребам і особливостям сприйняття теперішнього здобувача освіти. Сучасна молодь виросла в епоху розвитку інформаційних технологій, у зв'язку з чим вони краще сприймають графічні зображення, ніж великі об'єми тексту, написані символами-буквами. Сторінки тексту без ілюстрацій і малюнків сучасною молоддю сприймаються складно, а тому повинні бути підкріплені зображеннями, що унаочнюють викладений матеріал [5]. Враховуючи це, науково-педагогічні працівники кафедри патологічної анатомії та судової медицини видали «Атлас мікропрепаратів з патоморфології» та «Атлас ушкоджень та їх морфологічні особливості при проведенні судово-медичних досліджень», які доповнюють навчальний матеріал та сприяють розвитку образного мислення [6, 7].

Існує кілька психологічних причин, що пояснюють необхідність внесення коригування та/або переосмислення існуючого змісту освіти, і, зокрема, більш ретельного вибору навчальних посібників (підручників) як засобів навчання, що відображають його нові стратегії, цілі та завдання. З одного боку, студенти не впевнені у правильності виконання навчальних дій, з іншого – саме у студентські роки найбільш яскраво виражена потреба

у визнанні своїх досягнень, успішності починань, потреба у самоствердженні, а отже, цей час виявляється найсприятливішим у плані становлення та розвитку професійно-значущих аспектів особистості. Як показує практика, частина студентів не мотивована до вивчення патоморфології [8] та інших дисциплін, що як вони вважають не стосується їх майбутньої роботи, і, здебільшого, поводяться пасивно на заняттях та при виконанні домашніх завдань. Тому викладачеві необхідно створити сприятливі умови для засвоєння знань, до яких належать постановка високих і одночасно досяжних у найближчому майбутньому освітніх цілей у поєднанні з орієнтуванням навчального процесу на посильний для студента рівень складності навчального матеріалу. Це можна досягти за допомогою навчальних посібників [3, 9] з відповідним викладенням навчальних матеріалів, що орієнтовані на формування у студента потреби у вивченні відповідної освітньої компоненти, коли здобувач освіти може екстраполювати отримані знання у майбутній професійній діяльності. Навчальні тексти, що супроводжуються ілюстративним матеріалом, повинні підтримувати інтерес до дисципліни, що вивчається та усвідомлювати її значущість, забезпечуючи розвиток внутрішньої комунікативної та пізнавальної мотивації студента.

Крім того, вступ до вузу пов'язаний із серйозними змінами в житті молодого людини: досвід самоорганізації в неї обмежений, для самопізнання та самореалізації місце у шкільній системі не передбачено. Зміст навчальної діяльності у середній освіті спрямований на вивчення основ наук; школяр змушений за короткий термін запам'ятовувати велику кількість інформації та якомога точніше відтворювати її. У закладі вищої освіти ситуація різко змінюється: з великою кількістю нових предметів обсяг матеріалу та інформації збільшується у багато разів. Спроби освоювати програму вищої освіти експлуатуючи пам'ять обертаються нервовими зривами, ведуть до виникнення особистісних проблем. Студент бере стереотипне сприйняття

навчальної ситуації, ставлення до викладача як до вчителя – носія інформації та норм поведінки, людині, яка його організує, направить, підкаже, підштовхне, навчить. Тому навчання повинно бути спрямоване на подолання адаптаційних проблем, що виникають у здобувача освіти з набуття ним нового досвіду самовизначення, уміння приймати самостійні рішення та відповідати за їх наслідки, досвіду успішного виживання в непередбачуваному середовищі, що змінюється, і вміння вибудувати траєкторію саморозвитку. Для досягнення останніх цілей важливою та необхідною умовою є відбір змісту навчання та навчальної літератури.

Зміст освітньої компоненти змінюється в залежності від цілей навчання та розвитку медичної науки; від того, в якому напрямку розвивається педагогічна теорія, а також пов'язані з нею науки; від того, наскільки якісно розроблені програми, підручники, навчальні посібники з дисципліни, що вивчається; від ступеня підготовки викладацьких кадрів. Навчальна література зазвичай сприймається як розгорнута програма навчальної роботи, знаковий продукт концептуальної системи навчання та її соціально обумовлена інтерпретація, як безпосередня матеріальна зброя запровадження у практику і система реалізації цілей навчання, як основний важіль управління навчанням. Написання навчального посібника повинно бути продиктоване домінуючим підходом до навчання, наприклад, проблемним, комунікативним, діяльнісним, логіко-дидактичним, компетентнісним і відображати його головну змістовну (провідну) ідею. Незважаючи на те, що навчальний посібник є лише одним із засобів навчання, він повинен відповідати певним цільовим, мотиваційним, змістовним, структурним, емоційно-діяльнісним, психолого-педагогічним вимогам. При розробці навчального посібника для закладів вищої освіти необхідно враховувати як загальні підходи та принципи відбору змісту освіти, такі як, наприклад, орієнтація на сучасні досягнення суспільства, науки та техніки, на гуманістичні цінності (соціальні, моральні), так і

специфічні вимоги, наприклад можливість комунікативного підходу до навчання, автентичний навчальний матеріал, наявність міжкультурної складової.

Структура підручника або навчального посібника повинна давати можливість для варіювання навчального матеріалу в залежності від кількості аудиторних годин та годин, відведених на самостійне вивчення теми, рівня підготовки здобувачів вищої освіти та їхньої спеціалізації. Крім того, необхідно передбачити можливості нелінійного вивчення матеріалу з урахуванням міждисциплінарної інтеграції [10]. Всі перераховані вище підходи до вибору та подальшого використання навчальних посібників у закладах вищої освіти сприятимуть досягненню основної мети вивчення дисципліни, а також підвищенню у здобувачів освіти рівня автономності, здатності до самоосвіти; розвитку їх когнітивних та дослідницьких умінь; розвитку їхньої інформаційної культури; розширення світогляду та підвищення загальної культури; вихованню толерантності.

Висновки. Результатом освоєння освітньої компоненти має стати підвищення вихідного рівня знань з дисципліни, що вивчається, та оволодіння студентами необхідним та достатнім рівнем компетенцій для вирішення професійних завдань у різних галузях професійної та наукової діяльності, а також для подальшої самоосвіти, чому сприятиме видання сучасних навчальних посібників.

Список літератури

1. Hung L. K. The role of textbook learning resources in e-learning: A taxonomic study / L. K. Hung, T. Lam, B. H. Kam, M. Nkhoma, J. Richardson, S. Thomas // *Computers & Education*. – 2018. – Вип. 118. – С. 10-24.
2. Волосовець О.П. Створення сучасного підручника – запорука підвищення ефективності навчального процесу. / О.П. Волосовець, Ю.С. П'ятницький, І.С. Вітенко, І.В. Мельник // *Нові напрямки впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу у вищих медичних і*

фармацевтичному навчальних закладах України III-IV рівнів акредитації : матеріали Всеукраїнської наук. навч.-метод. конф. (Тернопіль, 12-13 трав. 2011 р.). – Тернопіль, ТДМУ, 2011. – С. 14-18.

3. Ендокринологія у стоматологічній практиці : навч. посіб. [для студентів вищих навч. закладів МОЗ України] / за ред. Л. Є. Бобирьової, А. К. Ніколішина ; Л. Є. Бобирьова, В. М. Бобирьов, Л. П. Гордієнко [та ін.] ; МОЗ України, УМСА. – Полтава : Видавець Говоров С. В., 2021. – 176 с.

4. Розвиток міжпредметних зв'язків для формування клінічного мислення на основі академічних компетенцій на кафедрі патологічної анатомії з секційним курсом / Н. В. Ройко, І. І. Старченко, Б. М. Филенко [та ін.] // Актуальні питання вищої медичної (фармацевтичної) освіти : матеріали XVII Всеукр. наук.-практ. конф., м. Тернопіль, 5-6 листопада 2020 р. – Тернопіль, 2020. – С. 217–225.

5. Иванова З. И. Учебные материалы с дополненной реальностью в высшем профессиональном образовании. / З.И. Иванова // Baltic Humanitarian Journal. – 2021. – Т. 10, № 1(34). – 130-134.

6. Атлас мікропрепаратів з патоморфології / І. І. Старченко, Б. М. Филенко, Н. В. Ройко, С. А. Проскурня, О. К. Прилуцький ; ВДНЗУ «УМСА». – Полтава, 2018. – 208 с.

7. Атлас ушкоджень та їх морфологічні особливості при проведенні судово-медичних досліджень / В.В. Черняк, І.І. Старченко, Є.Я. Костенко та ін., за ред.. Черняк В.В. – Вінниця: Нова Книга, 2021. – 120 с.

8. Рівень мотивації та ставлення студентів до вивчення патоморфології / Н. В. Ройко, Б. М. Филенко, С. А. Проскурня, С. М. Совгиря // Світ медицини та біології. – 2017. – № 4 (62). – С. 212–215.

9. Патоморфологія основних захворювань щелепно-лицевої ділянки : навч. Посіб. / І.І. Старченко, Б.М. Филенко, В.В. Черняк ; УМСА. – Вінниця : Нова Книга, 2019. – 128 с.

10. Міждисциплінарна інтеграція при вивченні фундаментальних дисциплін / В. І. Шепітько, О. О. Шерстюк, Н. В. Борута [та ін.] // Матеріали науково-практичної інтернет-конференції з міжнародною участю «Сучасні проблеми вивчення медико-екологічних аспектів здоров'я людини», м. Полтава, Україна, 11–12 жовтня 2022 р. – Полтава, 2022. – С. 122.

УДК 378.147: 616 – 092:340.6

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ СТУДЕНТСЬКОЇ НАУКОВОЇ РОБОТИ НА КАФЕДРІ ПАТОЛОГІЧНОЇ АНАТОМІЇ ТА СУДОВОЇ МЕДИЦИНИ

Черняк В.В., Старченко І.І., Филенко Б.М., Ройко Н.В., Мустафіна Г.М.

Полтавський державний медичний університет, Полтава, Україна

***Анотація.** Участь здобувачів вищої освіти у роботі студентської наукової групи та організація наукової студентської роботи об'єднує в собі практико-експертні, теоретично-дослідницькі та інноваційно наукові розділи. В статті розглянуті основні складові навчального та пізнавального процесів, що є ключовими моментами у зацікавленості здобувачів вищої освіти до вивчення «Судової медицини». Важливим критерієм інтересу до предмету протягом останніх років залишається постійно зростаюча кількість учасників студентської наукової групи.*

***Ключові слова:** судова медицина, студентська наукова група, сприяння науковому інтересу, кафедра патологічної анатомії та судової медицини, судово-медичні експертні дослідження.*

***Abstract.** The participation of students of higher education in the work of the student scientific group and the organization of scientific student work unite practical-expert, theoretical-research and innovative scientific sections. The article examines the main components of educational and cognitive processes, which are key points in the interest of higher education seekers in the study of "Forensic Medicine". An important criterion of interest in the subject in recent*